

ФОРМУВАННЯ ДОСВІДУ МОНІТОРИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА

У статті розглянуто питання формування в студента досвіду моніторингової діяльності. Ключовою є думка про зв'язок між умінням здійснювати моніторинг стану своєї технологічної підготовки та її відповідністю об'єктивним вимогам щодо якості виконання професійних педагогічних обов'язків.

Ключові слова: технологічна підготовка, моніторинг результатів, професійна підготовка.

В умовах сучасного темпу оновлення методичного інструментарію за рахунок упровадження нових освітніх технологій виникає закономірна потреба в налагодженні системи об'єктивного контролю за процесом професійної підготовки в межах вищих педагогічних навчальних закладів з урахуванням його особливостей та рівня запитів суспільства. Слід зазначити, що традиційні форми та методи контролю здебільшого зводяться до формалізованого обліку накопичених упродовж певного терміну навчання понять, фактів, уявлень. Водночас вимоги щодо якості підготовки випускників виявляються об'єктивно визначеними на ринку праці безпосередньо роботодавцями, а тому питання усунення розбіжностей між принциповими підходами щодо оцінювання стану професійної підготовки випускника вищого педагогічного навчального закладу потребують нагального вирішення.

Метою статті є пошук шляхів об'єктивного визначення стану професійної підготовки випускника вищого педагогічного навчального закладу.

У ході дослідження було з'ясовано, що за основу традиційного контролю взято поширений підхід щодо визначення обсягів накопиченого фактологічного матеріалу, термінології тощо. При цьому вибір шкали оцінювання навчальних досягнень принципово не змінює усталених традицій і не забезпечує об'єктивної оцінки готовності до усвідомленого застосування отриманих знань на практиці в ході творчого комбінування методичних прийомів, пошуку нових практичних рішень традиційних завдань, оскільки оцінювання практичних умінь здійснюється в окремих випадках за умов практичної орієнтації дисципліни чи в ході виконання програми педагогічної практики. При цьому виконати одне із завдань викладача – забезпечення умов для формування в студента системи професійно необхідних знань, умінь, навичок з об'єктивною оцінкою якості зазначеного процесу з допомогою наведеного інструментарію вкрай важко, оскільки зазначена процедура обліку має приблизний характер, а її результати стають залежними від чесності студента під час проходження різних форм контролю. У зв'язку із цим виникає об'єктивна потреба в налагодженні процесу формування об'єктивних оцінних суджень студентів про власну готовність до професійної педагогічної діяльності.

Окреслена проблема в розрізі визначення фактичного стану професійної підготовки студентів у контексті технологічної підготовки підсилюється принципово різними позиціями суб'єктів педагогічної взаємодії в процесі контролю та оцінювання якості підготовки. Виходячи з визначених у ході нашого дослідження ознак технологічної підготовки випускника вищого педагогічного навчального закладу (сукупність методологічних знань про особливості організації навчального процесу, виходячи з уявлення про нього як про цілісну систему; знання про історію еволюції наукових теорій, що пояснювали та прогнозували перспективи розвитку освітніх систем і на цій основі моделювали нові педагогічні підходи, авторські технології тощо; уміння користуватись методологією системного підходу в процесі виконання професійних педагогічних обов'язків шляхом відбору та упровадження відомих освітніх технологій одночасно з розробкою власної системи методичних прийомів їх застосування; уміння комбінувати проникні елементи освітніх технологій з метою створення модернізованих, удосконалених аналогів ефективних авторських освітніх технологій; уміння конструювати радикальні інноваційні технології на основі знань суті технологічного підходу в освіті), маємо констатувати, що така оцінка потенційно є неоднозначною. Традиційні засоби діагностики якості підготовки фахівця дають можливість оцінити накопичений фактологічний обсяг теоретичних знань, а з наведених характеристик технологічної підготовки лише частина може бути об'єктивно оціненою під час іспиту. Решта стосується накопичених умінь, сформованості готовності до інноваційної педагогічної діяльності, тому може бути оціненою безпосередньо в ході виконання практичних завдань за їх результатами.

Проблема контролю якості підготовки є ключовим елементом в організації навчання в умовах вищого педагогічного навчального закладу. Враховуючи викладені положення, слід підкреслити, що зазначений процес має перетворитись, передусім, на діагностування як процес виявлення якості продукту, що має на меті виявлення відповідності реального рівня професійної підготовки фахівців очікуваному. При цьому критерії оцінювання слід визначати, виходячи суто з характеристичних ознак, що утворюють модель підготовки випускника.

Функціональна валідність запропонованих на різних етапах навчання контрольних заходів повинна ґрунтуватись на відповідності змісту процедури контролю конкретизованим знанням чи вмінням, на виявлення яких спрямована процедура контролю. Принциповою відмінністю нового підходу має стати відмова від типових традиційних, коли помилкою стає підміна поняття оцінювання вмінь та навичок оцінювання теоретичних знань. Зазначена типова помилка виникає щоразу, коли під час оцінювання ступеня опанування програми навчальної дисципліни, що, крім накопичення знань передбачає формування вміння застосовувати отримані знання в типових та нових умовах, процедура контролю базується лише на виявленні й оцінюванні накопичених фактологічних знань без активної практичної

діяльності студента щодо застосування їх у типових умовах. У цьому випадку зміст процедури контролю не відповідає суті якості, що діагностується, а тому її результати не відображають реального стану підготовки випускника.

У ході проведеного дослідження з'ясовано, що змістова валідність методів контролю якості підготовки фахівців є актуальним питанням, вивченню якого слід приділяти увагу під час організації ефективної підготовки фахівців. Оскільки забезпечення технологічної підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів передбачає гарантування конкретизованих результатів, то їх фіксація повинна набути систематичного й об'єктивного характеру. У зв'язку із цим виникає кілька об'єктивних суперечностей, що потребують нових педагогічних рішень.

По-перше, мета та завдання вивчення окремої навчальної дисципліни мають бути співвіднесені із завданнями професійної підготовки. Це вкаже на місце та роль окремого змістовного модуля в структурно-логічній схемі й допоможе з визначенням методів фіксації результатів. У разі загальної спрямованості навчальної дисципліни на інформування в певній науковій галузі традиційні підходи до контролю якості засвоєння інформації виявляються адекватними меті та завданням змістовного модуля. Професійно-практично орієнтовані змістовні модулі у структурі підготовки фахівця потребують інших підходів щодо оцінювання якості проходження студентом відповідного етапу навчання.

По-друге, на рівні засвоєння змісту навчального предмета призначенням методів контролю є об'єктивне встановлення ступеня відповідності набутих знань та вмінь зазначеним у навчальній програмі. Результати контролю за успішністю оволодіння теоретичними знаннями та набуттям практичних умінь є об'єктивними на момент діагностування й не можуть бути використаними для екстраполяції зазначених показників. Водночас розуміння нами суті технологічної підготовки передбачає, насамперед, її постійну підтримку на рівні сучасних вимог упродовж усього терміну професійної педагогічної діяльності. Традиційні засоби діагностики дають змогу ситуативно на момент випуску з вищого педагогічного навчального закладу робити оцінки стану технологічної підготовки студента, але не дають прогнозів у віддаленій перспективі. Відтак, необхідно пропонувати нові підходи щодо оцінювання стану технологічної підготовки, що буде пролонгованим у часі, виходячи з об'єктивних термінів виконання педагогічним працівником свої професійних функцій.

Аналіз виділених суперечностей вказує на доцільність створити прецедент уведення до системи уніфікованих форм поточного та підсумкового контролю додаткової гнучкої, адаптивної системи накопичення інформації про стан технологічної підготовки випускника. Передусім, ідеться про упровадження педагогічно керованих процесів забезпечення готовності до професійної діяльності на основі самостійної фіксації власних досягнень з одночасною оцінкою динаміки формування відповідних умінь. У контексті цієї про-

блематики нам видається продуктивним підхід, що міститься в Міждержавному стандарті системи менеджменту якості “Вимоги (ISO 9001:2008, IDT) Quality management systems. Requirements ГОСТ ISO 9001:2011” [3].

Пропонований стандартом “ISO 9001:2011” підхід до керівництва контролем якості у своїх загальних принципах відповідає методології системного підходу, а тому є близьким до наших дослідницьких позицій. Він вказує, що, крім першого кроку (виділення структурних компонентів педагогічної системи), слід реалізувати наступний, що передбачатиме створення умов для самостійного функціонування педагогічної системи за принципами, що викладені в теорії цілісних систем. Відповідно до цих підходів система має отримати механізми самокерування, що й забезпечують стабільний конкретизований результат функціонування. В умовах реалізації педагогічної системи вимоги стандартів “ISO 9001:2011” є доречними й необхідними для впровадження, оскільки передбачають постійний контроль якості продуктів одночасно з моніторингом вимог з боку споживача до їхньої якості. У разі підвищення рівня вимог організована за вимогами “ISO 9001:2011” система менеджменту якості справляє коригувальний вплив з метою забезпечення відповідності якості результатів функціонування педагогічної системи до очікуваних з боку суспільства результатів.

На наш погляд, поданий у стандарті ISO 9001:2011 “процесний підхід” має отримати ефективні механізми упровадження відповідно до сформульованих у ході нашого дослідження вимог підтримки належного рівня професійної підготовки упродовж життя. Виходячи з того, що студент як компонент педагогічної системи традиційно розглядався як об’єкт впливу, а як випускник опиняється за межами педагогічної системи, ми вважаємо, що вимоги стандарту “ISO 9001:2011” можуть бути реалізованими за умов переведення функції контролю та коригування результату на суб’єкта, яким є студент вищого педагогічного навчального закладу. Відтак, до функцій, що мають бути виконаними студентами, згідно із цим підходом, належатимуть контроль та оцінювання наявного стану його технологічної підготовки, її відповідність сучасним реаліям. Таким чином можна забезпечити виконання таких завдань, як: об’єктивний контроль за поточним станом технологічної підготовки в процесі навчання у вищому педагогічному навчальному закладі, а також контроль за станом технологічної підготовки упродовж всього терміну професійної педагогічної діяльності та його коригування (після закінчення вищого педагогічного навчального закладу).

Питання оцінювання та самооцінювання навчальних досягнень дедалі частіше визначаються науковцями як ключові передумови ефективного перебігу освітнього процесу. Забезпечення перманентного самооцінювання є одним із ключових питань забезпечення якості професійної педагогічної підготовки, що передує наступному логічному етапу – моніторинговій діяльності. Ми вважаємо, що ефективною умовою для забезпечення сталого контролю та своєчасного коригування якості технологічної підготовки є

опанування студентом способами моніторингу результатів своєї професійної педагогічної підготовки в контексті її технологічного аспекту.

Поняття моніторингу ми розглядаємо з позиції таких науковців, як Д. Матрос, Н. Мельникова, Д. Полєв [2], які визначають його як систему накопичення, збереження, опрацювання й подальшої презентації інформації про стан функціонування педагогічної системи. Це дає можливість забезпечити перманентний контроль за її функціонуванням та прогнозувати напрями подальшого розвитку.

Визначення необхідною умовою організації технологічної підготовки студентів вищого педагогічного навчального закладу опанування способами моніторингової діяльності базувалось також на результатах відповідних досліджень функцій педагогічного моніторингу, серед яких В. Мусіна виділила інформаційну (збір необхідної інформації про динаміку навчальних досягнень, а також про різні аспекти організації навчального процесу), організаційну (забезпечення високого рівня активності суб'єктів навчального процесу); контрольну (забезпечення відстеження проміжних результатів та здійснення їх порівняння із запланованими), оцінювальну (проведення систематичного якісного й кількісного оцінювання навчальних досягнень), аналітичну (здійснення систематичного аналізу та узагальнення з наступним інтерпретуванням отриманих даних), мотиваційну (стимулювання суб'єктів освітнього процесу до підвищення ефективності своєї діяльності, саморозвитку тощо), коригувальну (внесення потрібних коректив з метою покращення педагогічної взаємодії), прогностичну (забезпечення особистого розвитку на основі орієнтації на "зону ближнього розвитку") [4, с. 33–38].

Схожу класифікацію функцій педагогічного моніторингу пропонує Т. Строкова: інформаційна, аналітико-оціночна, стимулювально-мотиваційна, контрольна, прогностична й коригувальна [5].

Визначені в згаданих педагогічних дослідженнях основні функції моніторингової діяльності в розрізі проблематики забезпечення високої якості професійної підготовки випускників засвідчують наявність значного потенціалу цього виду діяльності у вирішенні питання забезпечення сталої об'єктивної оцінки навчальних досягнень. Відтак, опанування студентом теорією й практикою моніторингу результатів своєї навчальної діяльності стане альтернативою традиційному протистоянню очікуваних та отриманих оцінок.

Виділення педагогічною умовою технологічної підготовки випускника вищого педагогічного навчального закладу опанування способами моніторингової діяльності зумовлено також специфікою педагогічної діяльності. Практика роботи освітніх закладів неможлива без проведення різних видів та форм моніторингової діяльності. Залежно від визначених цілей і завдань учитель самостійно чи за ініціативою органів управління закладами освіти здійснює виховний, дидактичний, соціально-психологічний та управлінський моніторинг. Його результати стають підставою для прийняття виважених педагогічних рішень щодо організації педагогічного проце-

су, планування власної педагогічної діяльності на найближчу перспективу. Усе це вказує на необхідність оволодіння студентом вищого педагогічного навчального закладу способами моніторингової діяльності.

Близькими до наших дослідницьких позицій є сформульовані Ф. Аліпхановою [1] за результатами дослідження можливостей системно-оптимізаційного підходу до підготовки майбутніх учителів висновки, що моніторинг професійної підготовки майбутніх учителів сприяє забезпеченню доцільної динаміки їх особистісного зростання, ставлення до професії та прогнозованого результату. Одночасно із цим моніторинг сприяє корекції змістовно-технологічного забезпечення професійної підготовки.

У контексті нашого дослідження цінність становлять сформульовані на підставі аналізу отриманих у ході дослідно-експериментальної роботи результатів висновки, що реалізація завдань моніторингу потребує його реалізації на внутрішньому та зовнішньому рівнях. На внутрішньому рівні моніторинг базується на таких критеріях: мотивація до оволодіння професією, задоволеність освітнім процесом, рівень самоосвітньої діяльності студентів, динаміка професійного особистісного зростання, попит на науково-практичні розробки студентів; на зовнішньому рівні: рівень конкурентоспроможності випускників, їх адаптаційні можливості в педагогічній сфері, прагнення до творчої самореалізації, подальшого професійного особистісного зростання [1, с. 13].

Аналіз запропонованого дворівневого моніторингу якості підготовки майбутніх учителів засвідчує, що забезпечення об'єктивного контролю якості підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів є можливим за умов двосторонньої моніторингової діяльності. Реалізація внутрішнього моніторингу має здійснюватись самим студентом упродовж усього терміну навчання, оскільки його готовність до виконання професійних обов'язків утворюють багато складових, серед яких є такі, що належать до мотиваційної сфери, особистого ставлення до педагогічної діяльності, відчуття готовності вирішувати непрогнозовані педагогічні ситуації. Водночас перелічені складові важко діагностуються й майже не піддаються зовнішнім формам моніторингу професійного зростання, оскільки він розрахований, передусім, на фіксацію ззовні зрозумілих та доступних для оцінювання показників.

У ході дослідження було встановлено, що оволодіння студентом способами моніторингової діяльності передбачає проходження таких послідовних етапів: ознайомлення з теоретичними питаннями щодо суті, цілей та завдань моніторингової діяльності; ознайомлення з методикою ведення моніторингової діяльності та набуття первинного досвіду під час проходження педагогічної практики; здійснення самомоніторингу професійного зростання.

Перша сходинка – ознайомлення з теоретичними питаннями щодо суті, цілей та завдань моніторингової діяльності – передбачає проведення системи тематичних занять, що змістовно окреслюють усі перелічені теоре-

тичні питання. В умовах вищого педагогічного навчального закладу немає потреби впроваджувати додаткові змістовні модулі у вигляді окремої самостійної навчальної дисципліни чи факультативу. Питання організації та проведення моніторингової діяльності лаконічно можуть бути викладені під час вивчення курсу “Педагогіка” в змістовному модулі “Основи науково-педагогічних досліджень”.

У ході дослідження ми виходили з переконань, що на цьому етапі слід ознайомити із суттю поняття “моніторинг”, його відмінністю від контролю, розкрити його характерні ознаки, структурні компоненти, визначити функції, принципи та завдання. Для кращого усвідомлення перелічених теоретичних понять, крім лекційного викладання матеріалу, доречно використовувати активні методи роботи з матеріалом, а саме: проведення семінарських занять у формі диспутів, розробку короткотривалих проектів у студентській групі. З метою формування цілісного уявлення про багатоаспектний характер моніторингової діяльності вчителя доречно використовувати потенціал ІНДЗ, визначаючи його завданням теоретико-прогностичну діяльність щодо вивчення складних ключових питань організації моніторингової діяльності.

Другою сходинкою нами визначено ознайомлення з методикою моніторингової діяльності під час проходження педагогічної практики. Цей етап є необхідним для набуття елементарних умінь організації та здійснення різних видів моніторингу, а тому до переліку її завдань доречно вносити окремим пунктом здійснення моніторингу навчальних досягнень спочатку окремого учня, а на наступному етапі – і класу в цілому. Цей етап оволодіння моніторинговою діяльністю має на меті привести у відповідність накопичений теоретичний (фактологічний) матеріал і систему педагогічних умінь. Специфіка моніторингової діяльності визначає об’єктивним критерієм володіння цим видом педагогічної діяльності, передусім, наявність практичних умінь. Оскільки вони є специфічними й значною мірою ґрунтуються на внутрішній готовності до виконання таких дій, то забезпечення практики їх виконання стає обов’язковим елементом на шляху до запланованого результату. Послідовне виконання моніторингових дій за складеним алгоритмом приводить до накопичення досвіду зазначеної діяльності, формування впевненості у своїх діях та отриманих під час дослідження результатів.

Третьою сходинкою в реалізації запропонованої педагогічної умови ми визначили здійснення моніторингу власного професійного зростання. Цей етап було обрано в результаті аналізу суті педагогічної професії, функціональних обов’язків педагога, специфіки організації освітнього процесу у вищому педагогічному навчальному закладі та об’єктивної потреби підвищення якості підготовки випускників, що в контексті нашого дослідження має реалізуватись у забезпеченні технологічної підготовки. Організовані таким способом самостійні дії студента щодо моніторингу власних досягнень, що здійснюються на підставі сформованій в уяві професіограми

вчителя, мають особисту цінність, оскільки мають у своїй основі наслідки реалізації мотиваційної функції моніторингу.

Висновки. Вирішення проблеми забезпечення професійної підготовки випускника вищого педагогічного навчального закладу вказує на необхідність створення сприятливих умов для оволодіння студентом способами моніторингової діяльності. Наслідком очікується створення достатнього фундаменту для виконання випускником вищого педагогічного навчального закладу моніторингу власного стану технологічної підготовки упродовж життя.

Список використаної літератури

1. Алипханова Ф.Н. Системно-оптимизационный подход к профессиональной подготовке учителя гуманитарного профиля в вузе (на примере республики Дагестан) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 // Фатима Надирбековна Алипханова. – Москва, 2010. – 41 с.
2. Матрос Д.Ш. Управление качеством образования на основе новых информационных технологий и образовательного мониторинга / Д.Ш. Матрос, Д.М. Полев, Н.Н. Мельникова // Школьные технологии. – 1999. – № 3. – С. 3–9.
3. Межгосударственный стандарт системы менеджмента качества. Требования (ISO 9001:2008, IDT) Quality management systems. Requirements ГОСТ ISO 9001:2011 [Электронный документ]. – Режим доступа: http://www.testexpert.ru/uploadedfiles/File/GOST_ISO_9001-2011_RUS.pdf.
4. Мусина В.Е. Педагогический мониторинг учебных достижений : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В.Е. Мусина. – Белгород, 2009. – 196 с.
5. Строкова Т.А. Инновационные процессы в массовой школе (Анализ опыта инновационной деятельности тюменских школ) / Т.А. Строкова. – Тюмень : Изд-во ТюмГУ, 2001. – 190 с.

Стаття надійшла до редакції 25.08.2013.

Беляев С.Б. Формирование опыта мониторинговой деятельности студента

В статье рассматриваются вопросы формирования у студента опыта мониторинговой деятельности. Ключевой является идея связи между наличием умений осуществлять мониторинг своей профессиональной подготовки и ее соответствием объективным требованиям к выполнению профессиональных обязанностей.

Ключевые слова: технологическая подготовка, мониторинг результатов, профессиональная подготовка.

Belyaev S. Formation of experience of monitoring activity of the student

Increase of requirements to quality of preparation of graduates of the highest pedagogical educational institutions indicates the need of further searches of productive decisions. One of inconsistent aspects of system of vocational training still have traditional approach to an assessment of quality of preparation of the graduate.

Traditional diagnostic aids are directed on detection of quality of the theoretical knowledge accumulated by the student. At the same time professional pedagogical duties it is possible to judge its readiness for performance in case of an objective assessment of practical abilities. Existing approaches allow to make similar estimation only in case of a practical orientation of a course or during passing of student teaching. In this regard the perspective considers a question of introduction of practice of monitoring of a condition of vocational training of the student.

In article formation questions at the student of experience of monitoring activity are considered. The idea of communication between existence of abilities to carry out monitoring of the vocational training that its compliance to objective requirements to performance of professional duties is key. To this conclusion we came as a result of the analysis of results of

scientific and pedagogical researches in which monitoring functions are formulated. Their detailed analysis gave the chance to make the assumption that mastering by the student by ways of monitoring activity will allow to provide high quality of performance of professional duties throughout all term pedagogical to activity.

Mastering by ways of monitoring activity is represented to us in the form of three consecutive steps. We determined by the first formation at the student of the theoretical device of rather monitoring activity. At the second stage it is offered to enter into the program of student teaching of a task on implementation of monitoring of educational achievements of certain pupils and a class. The third stage the organization of monitoring of professional growth is represented. The special attention should be paid on questions of technological preparation which is responsible for a ready state of the student to use modern technologies in training.

Key words: *technological preparation, monitoring of results, vocational training.*